مەككىدە نازىل بولغان | سۇرە دۇخان | 59 ئايەت

سۇرە دۇخاننىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام بەززار، ئەبۇتۇفەيل ئامىر ئىبنى ۋاسىلەدىن زەيد ئىبنى ھارىسەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىبنى سەييادقا[1]: «مەن ھەقىقەتەن كۆڭلۈمدە بىر نەرسىنى يوشۇردۇم، ئۇ نېمە؟» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن سۇرە دۇخاننى يوشۇرغان ئىدى. ئىبنى سەيياد: ئۇ دۇخان[2]، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ساڭا لەنەت! الله نېمىنى خالىسا شۇ بولىدۇ» دېدى، ئاندىن يولىغا راۋان بولدى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ وَٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ ۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ
كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ أَمْرًا مِّنْ عِندِنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ
﴿٦﴾ رَبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۖ
رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ھا، مىم﴿1﴾. ***روشەن قۇرئان بىلەن قەسەم قىلىمەن ﴿2﴾. بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن مۇبارەك كېچىدە (يەنى شەبى قەدرى كېچىسىدە) نازىل قىلدۇق، بىز ھەقىقەتەن ئىنسانلارنى (قۇرئان بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولدۇق ﴿3﴾. ئۇ كېچىدە ھەر بىر ھېكمەتلىك (يەنى ھېكمەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە قىلىنغان) ئىش (يەنى بەندىلەرنىڭ رىزقى، ئەجىلى ۋە باشقا ئەھۋالى) ئايرىلىدۇ ﴿4﴾. (شۇ كېچە تەقدىر قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن بولغان ئىشتۇر، بىز ھەقىقەتەن (ئىنسانلارغا پەيغەمبەرلەرنى) ئەۋەتكۈچى بولدۇق ﴿5﴾. (شۇ) پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىدىندۇر. ئۇ ھەقىقەتەن (بەندىلەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. (ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر ﴿6﴾. ئەگەر سىلەر ھەقىقىي ئىشەنگۈچى بولساڭلار، (ئۇ) ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر ﴿7﴾. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنىڭ) جېنىنى ئالالايدۇ، ئۇ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، ئىلگىرىكى ئاتا ـ بوۋاڭلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر ﴿8﴾.***

---

[1] ئىبنى سەيياد جىنلار يەتكۈزگەن نەرسىنى سۆزلەيدىغان پالچى ئىدى.
[2] يەنى دۇخان دېمەكچى.

www.munber.org

قۇرئاننىڭ شەبى قەدرى كېچىسى نازىل بولغانلىقى توغرىسىدا

اﷲ تائالا قۇرئان كەرىمنى مۇبارەك كېچە شەبى قەدرى كېچىسى نازىل قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ ھەقتە اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن شەبى قەدرىدە نازىل قىلدۇق﴾[1] يەنى قۇرئان رامىزان ئېيىدا نازىل بولغان ئىدى. بۇ ھەقتە اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى﴾[2]. بۇ ھەقتە سۈرە بەقەرەدە نۇرغۇن ھەدىسلەرنى بايان قىلغان ئىدۇق، شۇڭا ئۇنى بۇ يەردە قايتا تەكرارلىمايمىز.

﴿بىز ھەقىقەتەن ئىنسانلارنى (قۇرئان بىلەن) ئاگاھلاندۇرغۇچى بولدۇق﴾ يەنى اﷲ تائالانىڭ دەلىل ـ پاكىتلىرىنىڭ بەندىلىرىنىڭ ئۈستىگە تۇرغۇزۇلۇشى ئۈچۈن، ئىنسانلارغا شەرىئەت ھۆكمىدە نېمىنىڭ پايدىلىق ۋە نېمىنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگۈچى بولدۇق.

﴿ئۇ كېچىدە ھەر بىر ھېكمەتلىك (يەنى ھېكمەتنىڭ تەقەززاسى بويىچە قىلىنغان) ئىش (يەنى بەندىلەرنىڭ رىزقى، ئەجىلى ۋە باشقا ئەھۋالى) ئايرىلىدۇ﴾ يەنى شەبى قەدىر كېچىسىدە لەۋھۇلمەھپۇزدىن بەندىلەرنىڭ رىزىقلىرى، ئەجەللىرى ۋە باشقا ئەھۋالى قاتارلىق ئالماشتۇرۇلمايدىغان، ئۆزگەرتىلمەيدىغان بىر يىللىق پۈختا ئىش ئايرىلىپ، پۈتۈكچى پەرىشتىلەرگە تاپشۇرۇلىدۇ.

ئىبنى ئۆمەر، مۇجاھىد، ئەبۇ مالىك، زەھھاك ۋە سەلەپ ئۆلىمالىرىدىن بىر قانچە كىشىدىن بۇ ئايەت ھەققىدە مۇشۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ:ئۇ كېچىدە بولغان، ۋەھيي قىلىنغان **﴿(شۇ كېچە تەقدىر قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن﴾** يەنى اﷲ نىڭ ئەمرى، ئىزنى ۋە بىلىشى ئىچىدە **﴿بولغان ئىشتۇر. بىز ھەقىقەتەن (ئىنسانلارغا)﴾** ئۇلارغا اﷲ نىڭ روشەن ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان **﴿(پەيغەمبەرلەرنى) ئەۋەتكۈچى بولدۇق﴾** چۈنكى ئۇلارنىڭ شۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەرلەرگە قاتتىق ئېھتىياجى بار ئىدى. شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(شۇ) پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىدىندۇر. ئۇ ھەقىقەتەن (بەندىلەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. (ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئەگەر سىلەر ھەقىقىي ئىشەنگۈچى بولساڭلار﴾** قۇرئاننى نازىل قىلغۇچى زات **﴿ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾** يەنى ئۇلارنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە پادىشاھىدۇر. **﴿ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنىڭ) جېنىنى ئالالايدۇ، ئۇ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، ئىلگىرىكى ئاتا ـ بوۋاڭلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾** بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى اﷲ تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا اﷲ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اﷲ غا خاستۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اﷲ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ...»﴾[3].

* * * * * * *

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ ۖ
هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَّبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ

---

[1] سۈرە قەدر 1 ـ ئايەت.
[2] سۈرە بەقەرە 185 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەئراف 158 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوۡاْ عَنۡهُ وَقَالُواْ مُعَلَّمٌ مَّجۡنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُواْ ٱلۡعَذَابِ قَلِيلاًۚ إِنَّكُمۡ عَآئِدُونَ
﴿١٥﴾ يَوۡمَ نَبۡطِشُ ٱلۡبَطۡشَةَ ٱلۡكُبۡرَىٰٓ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇلار ھەقىقىي ئىشەنگۈچى ئەمەس)، بەلكى ئۇلار (قىيامەتتىن) شەكتە بولۇپ (ھەقنى ئىستىھزا قىلىپ) ئوينايدۇ﴿9﴾. (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن﴿10﴾. (ئۇ تۈتۈن) كىشىلەرنى ئورىۋالىدۇ، بۇ قاتتىق ئازابتۇر﴿11﴾. (ئۇلار) « پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتكىن، بىز ھەقىقەتەن ئىمان كەلتۈرگۈچىدۇرمىز» (دەيدۇ) ﴿12﴾. (ئازاب كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندە) ئۇلار قانداقمۇ ئىبرەت ئالسۇن، ھالبۇكى، ئۇلارغا روشەن پەيغەمبەر كەلدى (شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار ئىمان ئېيتمىدى) ﴿13﴾. ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى ۋە: «ئۇ ئۆگىتىلگەن (يەنى قۇرئاننى كىشىلەردىن ئۆگەنگەن)دۇر، مەجنۇندۇر» دېدى ﴿14﴾. بىز ھەقىقەتەن ئازابنى (سىلەردىن) ئازغىنا ۋاقىت كۆتۈرۈۋېتىمىز، (ئاندىن) سىلەر ھەقىقەتەن (ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىڭلارغا) قايتىۋالىسىلەر ﴿15﴾. ئۇلارنى قاتتىق تۇتقان كۈنىمىزدە چوقۇم جازالايمىز﴿16﴾.

ئاسمان تۈتۈن كەلتۈرىدىغان كۈندىن مۇشرىكلارنى قورقۇتۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: بەلكى ئۇ مۇشرىكلار ﴿(قىيامەتتىن) شەكتە بولۇپ (ھەقنى ئىستىھزا قىلىپ) ئوينايدۇ﴾ يەنى ئۇلارغا ھەقىقىي ئىشەنچلىك ھەق كەلدى. ھالبۇكى ئۇلار ئۇنىڭدىن شەكلىنىدۇ، گۇمانلىنىدۇ، ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدۇ. اللہ تائالا ئۇلارنى قورقۇتۇپ ۋە تەھدىت سېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن﴾ مەسرۇقتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ، بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەن: بىز كۇفە مەسچىتىگە كىندە دەرۋازىلىرىنىڭ بىرىدىن كىرسەك، بىر ئادەم ئولتۇرغانلارغا: ﴿ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە﴾ دېگەن ئايەتتىكى تۈتۈننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ ئۇ تۈتۈن قىيامەت كۈنى كېلىدۇ، مۇناپىقلارنىڭ قۇلاقلىرىنى گاس، كۆزلىرىنى كور قىلىدۇ، مۇمىنلەرنىمۇ زۇكام تەگكەندەك قىلىپ قويىدۇ، دېگەن سۆزلەرنى قىلىۋاتقان ئىكەن.

ئاندىن بىز ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا بىز ئاڭلىغان يۇقىرىقى سۆزلەرنى دەپ بەردۇق. ئۇ يېنىچە يېتىپتىكەن، بۇ گەپنى ئاڭلاپ ياتقان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئولتۇردى - دە، مۇنداق دېدى. اللہ تائالا پەيغەمبىرىڭلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: ﴿ئېيتقىنكى، «(اللہ تەرىپىدىن كەلگەن ۋەھيىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايمەن، مەن (قۇرئاننى) ئىپتىرا قىلغۇچىلاردىن (يەنى يالغاندىن توقۇغۇچىلاردىن) ئەمەسمەن﴾[1].

بىرەر ئادەمنىڭ ئۆزى بىلمەيدىغان نەرسىنى ”اللہ تائالا بىلگۈچىدۇر“ دېيىشى ھەقىقەتەن ئىلىم ئىگىسى بولغانلىقىنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ئۇ ئەھۋالنى سىلەرگە مەن سۆزلەپ بېرەي: قۇرەيش ئەھلى ھەقىقەتەن ئىسلامنى قوبۇل قىلىشنى ئارقىغا سۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاسىيلىق قىلغان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەتدۇئا قىلىپ، يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ يىللىرىغا ئوخشاش قەھەتچىلىك يىللارنى تىلىگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قەھەتچىلىك ۋە ئاچارچىلىق ئاپەتى كېلىپ،

[1] سۈرە ساد 86 - ئايەت.

www.munber.org

ئۇلار ئاچلىقتىن سۆڭەك ۋە ئۆلۈكلەرنىمۇ يېگەن. ئۇلار ئاسمانغا قارايتتى. ئاچلىقتىن كۆزلىرى خىرەلىشىپ ئاسماندا پەقەت تۈتۈننىلا كۆرەتتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: بىرەر ئادەم ئاسمانغا قارىسا، ئاچلىقتىن كۆزلىرى خىرەلىشىپ ئۆزى بىلەن ئاسمان ئارىلىقىدىكى بوشلۇقتا تۈتۈنگە ئوخشاش نەرسىلەرنى كۆرەتتى، دېيىلگەن.

﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن. (ئۇ تۈتۈن) كىشىلەرنى ئورىۋالىدۇ، بۇ قاتتىق ئازابتۇر﴾

ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! اللە تائالادىن مۇزەر قەبىلىسىگە سۇ تەلەپ قىلغىن، ئۇلار قورغاقچىلىقتىن ھالاك بولغىلى تۇردى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا سۇ تەلەپ قىلدى. ئۇلار سۇ بىلەن تەمىنلەندى، ئاندىن **﴿بىز ھەقىقەتەن ئازابنى (سىلەردىن) ئازغىنا ۋاقىت كۆتۈرۈۋېتىمىز، (ئاندىن) سىلەر ھەقىقەتەن (ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىڭلارغا) قايتىۋالىسىلەر﴾** دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئازاب ئۇلاردىن قىيامەت كۈنى كۆتۈرۈۋېتىلەمدۇ؟ دېدى[1]. ئۇلارغا مەمۇرچىلىق بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىگە يېنىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى:**﴿ئۇلارنى قاتتىق تۇتقان كۈنىمىزدە چوقۇم جازالايمىز﴾** يەنى ئۇلار بەدىر ئۇرۇشىدا جازالاندى.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: قىيامەت ئالامەتلىرىدىن ھەقىقەتەن ئاسماننىڭ تۈتۈندەك كۆرۈنۈشى، رۇملۇقلارنىڭ غەلىبە قىلىشى، ئاينىڭ يېرىلىشى، قاتتىق تۇتۇش يەنى بەدىر ئۇرۇشى ۋە ئۇلارنىڭ بەدىر ئۇرۇشىدا جازالىنىشى قاتارلىق بەش ئىش ئۆتتى، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، نەسەئى، ئىبنى جەرىر ۋە ئىبنى ئەبۇ ھاتەم قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتنى: ئاسماننىڭ تۈتۈن كۆرۈنىدىغان كۈنى ئۆتۈپ كەتتى، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىغا سەلەف ئۆلىمالىرىدىن مۇجاھىد، ئەبۇ ئالىيە، ئىبراھىم نەخەئى، زەھھاك ۋە ئەتىييە ئەۋفى قاتارلىق بىر جامائە كىشىلەر قوشۇلغان. ئىبنى جەرىرمۇ ئۇنى توغرا دەپ تاللىغان.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇ سۇرەيھەدىن ھۇزەيفە ئىبنى ئۇسەيد غىفارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىنىڭ پەنجىرىسىدىن قاراپ تۇراتتى، بىز بولساق قىيامەت توغرۇلۇق مۇنازىرە قىلىۋاتاتتۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «سىلەر ئون ئالامەتنى كۆرمىگىچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ، ئۇلار بولسا:كۈننىڭ غەربتىن چىقىشى، ئاسماننىڭ تۈتۈن كەلتۈرۈشى، غەلتە ھايۋاننىڭ چىقىشى، يەجۇج بىلەن مەجۇجنىڭ چىقىشى، مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسانىڭ چۈشۈشى، دەججالنىڭ چىقىشى، بىر قېتىملىقى شەرقتە، يەنە بىر قېتىملىقى غەربتە، يەنە بىرى ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بولىدىغان ئۈچ قېتىملىق يەر يۇتۇش ھادىسىسى ۋە ئەدەن شەھىرىدىن بىر ئوت چىقىپ ئىنسانلار نەدە قونسا ۋە نەدە چۈشلۈك ئىستىراھەت ئۈچۈن ئۇخلىسا شۇ يەردە توختاپ، ئۇلارنى ھەيدەپ، بىر مەيدانغا توپلىشى قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبنى سەييادقا: «مەن ھەقىقەتەن كۆڭلۈمدە سەندىن بىر نەرسىنى يوشۇردۇم» دېگەندە، ئىبنى سەييادنىڭ: ئۇ دۇخ دېگەنلىكىنى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ساڭا لەنەت! سەن، ساڭا بېرىلگەن ئۆلچەمدىن ھەرگىز ئېشىپ كېتەلمەيسەن» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسلىدە ئۇنىڭدىن: **﴿(ئى**

---

[1] يەنى ھېلىقى ئادەمگە تەنە قىلىپ شۇنداق دېگەن.

www.munber.org

مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن﴾ دېگەن ئايەتنى يوشۇرغان ئىدى. بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى كۈتكۈچى ۋە كۆزەتكۈچى ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇرىدىغان بىر مەنە باردۇر. ئىبنى سەيياد بولسا جىنلارنىڭ تىلى ئارقىلىق كاھىنلارنىڭ ئۇسۇلى بويىچە بەزى ئىشلارنى بىلەتتى. كاھىنلار بولسا سۆز ـ ئىبارىسىنى ئۈزۈپ ـ ئۈزۈپ سۆزلەيدۇ، شۇڭا ئىبنى سەييادمۇ ”دۇخان“ دېيەلمەي ”دۇخ“ دەپلا توختاپ قالغان ئىدى. شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ھىيلىسىنى ۋە ئۇ سۆزنىڭ شەيتان تەرىپىدىن ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان، شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ساڭا لەنەت! سەن، ساڭا بېرىلگەن ئۆلچەمدىن ھەرگىز ئېشىپ كېتەلمەيسەن» دېگەن.

نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەرگە ئاساسلانغاندا، ئاسماننىڭ تۈتۈن كەلتۈرۈشى كۈتۈپ تۇرۇلغان قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن ھېسابلىنىدۇ. قۇرئاننىڭ ئاشكارا مەنىسىمۇ شۇنى تەكىتلەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن﴾

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تەپسىرى بويىچە ئېيتقاندا ئاسماننىڭ تۈتۈندەك كۆرۈنۈشى پەقەت قۇرەيش ئەھلىنىڭ كۆزلىرى ئاچلىق ۋە قەھەتچىلىكنىڭ قاتتىقلىقى سەۋەبىدىن قاراڭغۇلىشىپ ۋە خىرەلىشىپ، ئاسماننىڭ ئۇلارغا تۈتۈن ھالىتىدە كۆرۈنۈشىدىن ئىبارەتتۇر.

الله تائالا نىڭ ﴿(ئۇ تۈتۈن) كىشىلەرنى ئورىۋالىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىمۇ ئۇ تۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى پۈتۈنلەي ئورىۋالىدۇ دېگەنلىك بولىدۇ. ئەگەر ئۇ تۈتۈن مەككە مۇشرىكلىرىغا خاس قىلىنغان تۈتۈن بولغان بولسا ﴿(ئۇ تۈتۈن) كىشىلەرنى ئورىۋالىدۇ﴾ دېيىلىگەن بولاتتى.

﴿بۇ قاتتىق ئازابتۇر﴾ بۇ سۆز ئۇلارغا تاپا ـ تەنە ۋە مالامەت قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ. (ئۇلارغا) «مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر» (دېيىلىدۇ)﴾[1] ياكى بۇ سۆزنى دوزاختىكىلەر بىر ـ بىرىگە ئېيتىدۇ.

كاپىرلار الله نىڭ ئازابىنى ئاشكارا كۆرگەن چاغدا الله نىڭ ئۆزلىرىدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋېتىشىنى سوراپ :﴿(ئۇلار) «پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتكىن، بىز ھەقىقەتەن ئىمان كەلتۈرگۈچىدۇرمىز» (دەيدۇ)﴾ بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلارنى دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ (دەھشەتلىك بىر ھالنى كۆرەتتىڭ). ئۇلار: «كاشكى دۇنياغا قايتۇرۇلساق ئىدۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلمايتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دەيدۇ﴾[2]. ﴿(ئى مۇھەممەد!) كىشىلەرنى (يەنى كۇففارلارنى) ئازاب كېلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، (بۇ كۈندە) زالىملار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە قىسقىغىنا ۋاقىت مۆھلەت بەرگىن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى» دەيدۇ. (ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾[3].

﴿(ئازاب كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندە) ئۇلار قانداقمۇ ئىبرەت ئالسۇن، ھالبۇكى، ئۇلارغا روشەن پەيغەمبەر كەلدى (شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار ئىمان ئېيتمىدى). ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى ۋە: «ئۇ ئۆگىتىلگەن (يەنى قۇرئاننى كىشىلەردىن ئۆگەنگەن)دۇر، مەجنۇندۇر» دېدى﴾ يەنى ئۇلار قانداقمۇ ئىبرەت

---

[1] سۈرە فەجر 13 — 14 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەنئام 27 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئىبراھىم 44 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئالسۇن، بىز ئۇلارغا پەيغەمبەرلىكى، ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكى روشەن بولغان بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتتۇق، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى. ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمىدى، بەلكى ئۇنى ئىنكار قىلدى، ئۇلار ئېيتتى: ﴿«ئۇ ئۆگىتىلگەن (يەنى قۇرئاننى كىشىلەردىن ئۆگەنگەن)دۇر، مەجنۇندۇر»﴾ دېدى.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ:﴿شۇ كۈندە ئىنسان (يەنى كاپىر) (دۇنيادىكى قىلمىشلىرىنى) ئەسلەيدۇ، (بۇ چاغدا) ئەسلىگەنلىك ئۇنىڭغا نېمە پايدىسى بولسۇن﴾[1] ﴿ئەگەر سەن ئەينى ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ قورقۇپ قاچىدىغان يەر تاپالمايۋاتقانلىقىنى، دوزاخقا (ئېلىپ بېرىلىش ئۈچۈن مەھشەرگاھقا) يېقىن جايدا تۇتۇلۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالنى كۆرەتتىڭ).ئۇلار (ئازابنى كۆرگەندە): «ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، ئۇلار قانداقمۇ يىراق جايدىن ئىماننى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ.ئۇلار ئىلگىرى ئۇنى (يەنى پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلغان ئىدى. ئۇلار غەيب (ئىشلىرى) ئۈستىدە يىراق جايدىن قارىسىغا سۆزلەيدۇ.ئۇلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئارزۇ قىلغان نەرسىلىرى (يەنى ئىمان ئېيتىش ۋە جەننەتكە كىرىش) ئارىسىدا توسالغۇ پەيدا قىلىندى. ئۇلارغا ئىلگىرى ئۇلارغا ئوخشاشلارغا قىلىنغاندەك قىلىندى. چۈنكى ئۇلار ھازىر ئىمان كەلتۈرگەن نەرسىلىرى ئۈستىدە (دۇنيادىكى چاغلىرىدا) چوڭقۇر شەكتە ئىدى﴾[2].

﴿بىز ھەقىقەتەن ئازابنى (سىلەردىن) ئازغىنا ۋاقىت كۆتۈرۈۋېتىمىز، (ئاندىن) سىلەر ھەقىقەتەن (ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىڭلارغا) قايتىۋالىسىلەر﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: ئەگەر بىز سىلەردىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتسەك، سىلەرنى دۇنيا يۇرتىغا قايتۇرساق، سىلەر ئىلگىرىكىدەكلا كاپىرلىق قىلىدىغان، ھەقنى ئىنكار قىلىدىغان ھالىتىڭلارغا چوقۇم يېنىۋالىسىلەر دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ:﴿ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)غا رەھىم قىلساق، ئۇلارغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، چوقۇم گۇمراھلىقلىرىدا داۋاملىق تېڭىرقاپ يۈرۈشەتتى﴾[3] ﴿ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۈبھىسىزكى، ئۇلار (ئىمان ئېيتاتتۇق دېگەن ۋەدىسىدە) يالغانچىلاردۇر﴾[4].

”قاتتىق تۇتۇش“ نىڭ تەپسىرى توغرىسىدا

﴿ئۇلارنى قاتتىق تۇتقان كۈنىمىزدە چوقۇم جازالايمىز﴾ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇ ”قاتتىق تۇتۇش“نى بەدرى ئۇرۇش دەپ تەپسىر قىلىندى.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ تەپسىرگە مۇجاھىد، ئەبۇ ئالىيە، ئىبراھىم نەخەئى، زەھھاك ۋە ئەتىييە ئەۋفى قاتارلىقلارمۇ قوشۇلغان. ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭمۇ شۇنداق تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان. ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭمۇ شۇنداق تەپسىر قىلغانلىقى بايان قىلىنغان، بۇ قاراش ئېھتىمالىغىمۇ يېقىندۇر. بىراق ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسى، گەرچە بەدرى كۈنى اللە تائالا كاپىرلارنى قاتتىق تۇتقان كۈن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ قىيامەت كۈنى ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ تۇرىدۇ. ئىبنى جەرىر، ئىكرەمەدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق

(1) سۈرە فەجر 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە سەبەئ 51 — 54 - ئايەتكىچە.
(3) سۈرە مۆمىنۇن 75 - ئايەت.
(4) سۈرە ئەنئام 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دىگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، قاتتىق تۇتىدىغان كۈن، بەدرى ئۇرۇشى بولغان كۈن دەيدۇ. مەن بولسام ئۇنى قىيامەت كۈنىدۇر، دەپ قارايمەن.

* * * * * * *

۞ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ أَنْ أَدُّوٓا۟ إِلَىَّ عِبَادَ ٱللَّهِ ۖ إِنِّى
لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَن لَّا تَعْلُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنِّىٓ ءَاتِيكُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾ وَإِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ
أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ لِى فَٱعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ
بِعِبَادِى لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَٱتْرُكِ ٱلْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا۟ مِن
جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا۟ فِيهَا فَٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَٰهَا قَوْمًا
ءَاخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ ٱلسَّمَآءُ وَٱلْأَرْضُ وَمَا كَانُوا۟ مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ
مِنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَالِيًا مِّنَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ ٱخْتَرْنَٰهُمْ عَلَىٰ
عِلْمٍ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَءَاتَيْنَٰهُم مِّنَ ٱلْءَايَٰتِ مَا فِيهِ بَلَٰٓؤٌا۟ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

ئۇلاردىن ئىلگىرى بىز ھەقىقەتەن پىرئەۋننىڭ قەۋمىنى سىنىدۇق، ئۇلارغا ئىسىل بىر پەيغەمبەر كەلدى﴿17﴾. (مۇسا ئۇلارغا ئېيتتى) «ماڭا اللەنىڭ بەندىلىرىنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى) تاپشۇرۇپ بېرىڭلار، مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئىشەنچلىك پەيغەمبەر﴿18﴾. اللەغا تەكەببۇرلۇق قىلماڭلار، مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن روشەن مۆجىزە بىلەن كەلدىم﴿19﴾. مەن ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلارغا سېغىنىپ، سىلەرنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشۈڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن﴿20﴾. ئەگەر ماڭا ئىمان كەلتۈرمىسەڭلار مېنى (ئۆز ھالىمغا) قويۇۋېتىڭلار»﴿21﴾. مۇسا پەرۋەردىگارىغا: «بۇلار گۇناھكار قەۋمدۇر» دەپ دۇئا قىلدى﴿22﴾. (اللە ئېيتتى) «مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كەتكىن، سىلەر ھەقىقەتەن قوغلىنىسىلەر﴿23﴾. دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قۇرۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن، ئۇلار ھەقىقەتەن غەرق قىلىنغۇچى قوشۇندۇر»﴿24﴾. ئۇلار (غەرق بولۇپ) نۇرغۇن باغلارنى، بۇلاقلارنى، زىرائەتلەرنى، چىرايلىق جايلارنى قالدۇردى﴿25﴾. ئۇلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان نېمەتلەرنى قالدۇردى﴿27﴾. شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنى باشقىلارغا (يەنى بەنى ئىسرائىلغا) مىراس قىلىپ بەردۇق﴿28﴾. ئۇلارغا ئاسمانمۇ، زېمىنمۇ يىغلىمىدى، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمىدى﴿29﴾. شەك - شۈبھىسىزكى، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى خار قىلغۇچى ئازابتىن — پىرئەۋن (ئازابى)دىن قۇتقۇزدۇق، پىرئەۋن ھەقىقەتەن مۇتەكەببىر ئىدى، ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردىن ئىدى﴿30﴾. ئۇلارنى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەينى زاماندا مۇشۇنداق شەرەپكە لايىق ئىكەنلىكىنى) بىلىپ تۇرۇپ (ئۆز زامانىدىكى) جاھان ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدۇق﴿32﴾. ئۇلارغا (يەنى تەپەككۇر قىلغۇچىلارغا) روشەن سىناق بار نۇرغۇن مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلدۇق﴿33﴾.

www.munber.org

مۇسا بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قۇتۇلدۇرۇۋېلىنىشى توغرىسىدا

ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ:بىز ھەقىقەتەن ئەنە شۇ مۇشرىكلاردىن ئىلگىرى پىرئەۋننىڭ قەۋمىنى سىنىدۇق، ئۇلار مىسىرلىق قىبتىلار ئىدى. ﴿ئۇلارغا ئىسىل بىر پەيغەمبەر كەلدى (يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام). (مۇسا ئۇلارغا ئېيتتى) ماڭا ئاللاھنىڭ بەندىلىرىنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى) تاپشۇرۇپ بېرىڭلار﴾ بۇ ھەقتە ﷲ تائالا مۇنداق دېگەن:﴿ئىسرائىل ئەۋلادىنى قويۇۋەتكىن، بىز بىلەن كەتسۇن، ئۇلارنى قىينىمىغىن. ساڭا بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مۆجىزىسىنى ئېلىپ كەلدۇق، توغرا يولغا ئەگەشكەن ئادەم (ﷲ نىڭ ئازابىدىن) ئامان قالىدۇ﴾[1]

﴿مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئىشەنچلىك پەيغەمبەر﴾يەنى مەن سىلەرگە تەبلىغ قىلغان نەرسىدە ئىشەنچلىكمەن. ﴿ئاللاھقا تەكەببۇرلۇق قىلماڭلار﴾ يەنى ﷲ تائالانىڭ ئايەتلىرىگە ئەگىشىشتىن، پاكىتقا بويسۇنۇش ۋە دەلىل ـ ئىسپاتلارغا ئىشىنىشتە تەكەببۇرلۇق قىلماڭلار. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ﴾[2].

﴿مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن روشەن مۆجىزە بىلەن كەلدىم﴾ بۇ روشەن مۆجىزە ئوچۇق ـ ئاشكارا ۋە كەسكىن دەلىل ـ پاكىتلاردىن ئىبارەتتۇر. ﴿مەن ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلارغا سېغىنىپ﴾ يەنى مېنى ۋە سىلەرنى ياراتقان ﷲ تائالاغا سېغىنىپ ﴿سىلەرنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن﴾ بۇ ئايەتنى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئەبۇ سالىھ: ماڭا تىل ـ ئاھانەت قىلىشىڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن، دەپ تەپسىر قىلغان. قەتادە: ماڭا سۆز ياكى ھەرىكەت ئارقىلىق يامانلىق يەتكۈزۈشۈڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن دەپ تەپسىر قىلدى.

﴿ئەگەر ماڭا ئىمان كەلتۈرمىسەڭلار مېنى (ئۆز ھالىمغا) قويۇۋېتىڭلار﴾ يەنى ماڭا زىيانكەشلىك قىلماڭلار، ﷲ تائالا ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقارغىچە مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئىشنى ئۆز مەيلىچە قالدۇرۇڭلار. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئارىسىدا شۇنچە ئۇزۇن تۇرغان ۋە ئۇ جەرياندا ئۇلارغا ﷲ تائالانىڭ پۈتۈن دەلىل ـ پاكىتلارنى قويغان بولسىمۇ، ئۇلار ئۇ دەلىللەرنى ئاڭلىغاندىن ۋە كۆرگەندىن كېيىن كۇفرىدا ۋە ھەق بىلەن قارشىلىشىشتا تېخىمۇ چىڭ تۇرغانلىقى ئۈچۈن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەتدۇئا قىلدى. ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولدى. بۇ ھەقتە ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ:﴿ مۇسا ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! كىشىلەرنى يولۇڭدىن ئازدۇرۇشى ئۈچۈن ـ ئى پەرۋەردىگارىمىز! ـ پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ھاياتىي دۇنيادا زىننەت بۇيۇملىرىنى، تۈرلۈك مال ـ مۈلۈكلەرنى بەردىڭ. پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماي قاتتىق ئازابنى كۆرسۇن». ﷲ ئېيتتى: «ئىككىڭلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت قىلىندى، دەۋىتىڭلارنى داۋاملاشتۇرۇڭلار، نادانلارنىڭ يولىغا ئەگەشمەڭلار»﴾[3].

﴿مۇسا پەرۋەردىگارىغا: «بۇلار گۇناھكار قەۋمدۇر» دەپ دۇئا قىلدى﴾ شۇ چاغدا ﷲ تائالا مۇسانى پىرئەۋننىڭ بۇيرۇقىسىز، پىرئەۋنگە مەسلىھەتمۇ سالماستىن، ئۇنىڭدىن رۇخسەتمۇ سورىماستىن، بەنى ئىسرائىل ئەۋلادىنى باشلاپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇدى.

---

(1) سۈرە تاھا 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە غافىر 60 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە يۇنۇس 88 — 89 - ئايەتلەر.

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ:﴿**(الله ئېيتتى) « مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كەتكىن، سىلەر ھەقىقەتەن قوغلىنىسىلەر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بىز شەك - شۈبھىسىز مۇساغا ۋەھيي قىلدۇقكى، سەن مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەت، سەن (ھاساڭنى) دېڭىزغا ئۇرۇپ ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن، (پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ يېتىشىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، (دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ) قورقمىغىن﴾[1].

﴿**دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قۇرۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن، ئۇلار ھەقىقەتەن غەرق قىلىنغۇچى قوشۇندۇر**﴾ الله تائالانىڭ مۇنداق دېيىشى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادى دېڭىزدىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، دېڭىزنىڭ ئەسلى ھالىتىگە قايتىپ، پىرئەۋن بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئارىسىدا توسالغۇ بولۇشى بۇنىڭ بىلەن پىرئەۋننىڭ ئۆزلىرىگە يېتىۋالماسلىقى ئۈچۈن، ھاسىسى بىلەن دېڭىزغا ئۇرماقچى بولغانلىقى سەۋەبىدىندۇر، شۇڭا الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى دېڭىزغا ئۇرماي، دېڭىزنى ئۇلار ئۆتۈپ بولغان قۇرۇق يول ھالىتىدە قويۇشنى بۇيرۇدى، ھەم ئۇنىڭغا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنىنىڭ دېڭىزدا ﴿**غەرق قىلىنغۇچى قوشۇن**﴾ ئىكەنلىكىدىن خۇش بىشارەت بەردى. ھەمدە ئۇنىڭغا ئۇلارنىڭ قوغلاپ يېتىشۋېلىشىدىن قورقماسلىقنى ۋە دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ قورقماسلىقنى ئېيتتى.

مۇجاھىد: ﴿تىپ - تىنچ﴾ دېگەن سۆزنى دېڭىزنى قۇرۇق يول ھالىتىدە قويغىن، ئۇنى بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتىشقا بۇيرىمىغىن، ئۇنى تىپتىنچ قويغىنىڭدا تاكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېڭىزغا كىرگەندە ئاندىن ئۇ ئۆز ھالىتىگە قايتسۇن دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئىكرەمە، رەبىئ ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، زەھھاك، قەتادە، ئىبنى زەيد، كەئب ئەھبار، سەمماك ئىبنى ھەرب ۋە بىر قانچە كىشىلەرمۇ بۇ ئايەتنى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تەپسىر قىلدى.

﴿**ئۇلار (غەرق بولۇپ) نۇرغۇن باغلارنى، بۇلاقلارنى، زىرائەتلەرنى**﴾ يەنى ئۆستەڭلەرنى، قۇدۇقلارنى ﴿**چىرايلىق جايلارنى**﴾ يەنى ئاجايىپ يېشىل تۈرلۈك جايلارنى، گۈزەل ماكانىنى ﴿**قالدۇردى. ئۇلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان نېمەتلەرنى قالدۇردى**﴾ يەنى ئۇلار ھۇزۇرلىنىۋاتقان باياشات تۇرمۇشنى قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇلار بۇرۇن كۆڭۈللىرى تارتقاننى يەيتتى. كۆڭلى تارتقان كىيىملەرنى كىيەتتى. ئۇلار نۇرغۇن پۇل - مالغا، ئابرويغا ئىگە ئىدى ۋە يۇرتلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلاتتى. بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلاردىن بىر ئەتىگەندىلا پۈتۈنلەي تارتىۋېلىندى. ئۇلار دۇنيادىن ئايرىلىپ، جەھەننەمگە يول ئالدى. ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي!

﴿**شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنى باشقىلارغا (يەنى بەنى ئىسرائىلغا) مىراس قىلىپ بەردۇق. ئۇلارغا ئاسمانمۇ، زېمىنمۇ يىغلىمىدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئاسمان دەرۋازىلىرىغا ئۆرلىگۈدەك ياخشى ئەمەللىرى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئاسمان ئۇلارنى يوقىتىپ قويغانلىقىغا يىغلىمىدى. ئۇلارنىڭ زېمىندا الله تائالاغا ئىبادەت قىلغان بىرەر پارچە يېرىمۇ بولمىغانلىقتىن زېمىنمۇ ئۇلارنى يوقۇتۇپ قويغىنىغا يىغلىمىدى. ئۇلار كاپىر بولغانلىقى، گۇناھ بىلەن شۇغۇللانغانلىقلىرى، سەركەشلىك قىلغانلىقلىرى ۋە ھەق بىلەن قارشىلاشقانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ھېچبىر مۆھلەت بېرىلمەستىن، كېچىكتۈرۈلمەستىن جازالىنىشقا تېگىشلىك بولدى.

ئىبنى جەرىر، سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: بىر ئادەم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى ئىبنى ئابباس! الله تائالانىڭ: ﴿**ئۇلارغا ئاسمانمۇ،**

---

[1] سۈرە تاھا 77 - ئايەت.

www.munber.org

زېمىنمۇ يىغلىمىدى، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمىدى﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىنى ماڭا بايان قىلىپ بەرگەن بولساڭ، ئاسمان بىلەن زېمىن بىر ئادەم ئۈچۈن يىغلامدۇ؟ دېدى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ھەئە، يىغلايدۇ. ھەر بىر ئادەمنىڭ ئاسماندا دەرۋازىسى بولىدۇ. ئۇ دەرۋازىسىدىن ئۇنىڭ رىزقى چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئەمەللىرى بۇ دەرۋازىدىن يۇقىرىغا ئۆرلەپ تۇرىدۇ، ئەگەر مۆمىن ئادەم ئۆلسە ئۇنىڭ ئاسماندىكى ئەمەلى ئۆرلەپ تۇرىدىغان، رىزقى چۈشۈپ تۇرىدىغان دەرۋازىسى ئېتىلىپ قالىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئاسمان ئۇنى يوقىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ھەسرەت چېكىپ يىغلايدۇ، زېمىندىكى ئۇ ناماز ئوقۇيدىغان، الله تائالانى ياد ئېتىپ تۇرىدىغان جايمۇ ئۇنى يوقىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ھەسرەت چېكىپ يىغلايدۇ، دېدى، شەك - شۈبھىسىزكى، پىرئەۋننىڭ قەۋمىنىڭ زېمىندا قىلغان ھېچبىر ياخشى ئىشى يوق ئىدى. ئۇلاردىن الله تائالاغا ئۆرلەيدىغان ھېچ بىر ياخشىلىقمۇ يوق ئىدى. شۇڭا ئۇلارغا ئاسمانمۇ، زېمىنمۇ يىغلىمىدى، دېدى. ئەۋفىمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇشۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿شەك - شۈبھىسىزكى، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى خار قىلغۇچى ئازابتىن - پىرئەۋن (ئازابى)دىن قۇتقۇزدۇق، پىرئەۋن ھەقىقەتەن مۇتەكەببىر ئىدى، ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردىن ئىدى﴾ الله تائالا بۇ ئايەتلەردە ئۇلارغا قىلغان ئاشۇ ياخشىلىقنى تىلغا ئېلىپ ئۆتىدۇ، چۈنكى ئۇ ئۇلارنى پىرئەۋننىڭ ئاھانىتىدىن، خارلىشىدىن، ئۇلارنى باشقۇرۇپ، جاپالىق ئەمگەكلەرگە سېلىشىدىن قۇتقۇزدى. پىرئەۋن ھەقىقەتەن مۇتەكەببىر، زالىم ۋە ھەددىدىن ئاشقۇچى ئىدى. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، پىرئەۋن (مىسىر) زېمىنىدا (زومىگەرلىكتە) ھەددىدىن ئاشتى﴾[1] ﴿ئۇلار ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ ئىماندىن باش تارتتى، ئۇلار تەكەببۇر قەۋم ئىدى﴾[2] يەنى پىرئەۋن ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردىن ئىدى، ئۇ ھەممە ئىشتا ھەددىدىن ئاشاتتى ۋە ئۇ ئاقىللاردىن ئەمەس ئىدى.

﴿ئۇلارنى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەينى زاماندا مۇشۇنداق شەرەپكە لايىق ئىكەنلىكىنى) بىلىپ تۇرۇپ (ئۆز زامانىدىكى) جاھان ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدۇق﴾ قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆز زامانىدىكى كىشىلەر ئارىسىدىن تاللانغان كىشىلەردۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ: ﴿الله تائالا ئېيتتى: «ئى مۇسا! مەن ھەقىقەتەن سېنى (زامانىڭدىكى) كىشىلەر ئارىسىدىن تاللىدىم﴾[3] ئۇ غالىب بۈيۈك الله تائالانىڭ مەريەم ئەلەيھىسسالامغا ئېيتقان مۇنۇ سۆزىگىمۇ ئوخشايدۇ: ﴿(ئى مەريەم!) الله ھەقىقەتەن سېنى (زامانىڭدىكى) پۈتۈن جاھان ئاياللىرىدىن ئارتۇق قىلدى﴾[4] يەنى مەريەم ئۆز زامانىسىدىكى پۈتۈن جاھان ئاياللىرىدىن ئارتۇق قىلىندى. چۈنكى، خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەزىلەت جەھەتتە مەريەمدىن ئارتۇقتۇر ياكى ئۇنىڭ بىلەن باراۋەردۇر، يەنە مۇزاھىمنىڭ قىزى، پىرئەۋننىڭ ئايالى ئاسىيەمۇ پەزىلەت جەھەتتە ئۇلار بىلەن ئوخشاشتۇر، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پۈتۈن ئاياللاردىن ئارتۇق بولغان پەزىلىتى بولسا، شورپىغا چىلانغان ناننىڭ باشقا بارلىق نائاملاردىن ئارتۇق بولغىنىغا ئوخشايدۇ.

﴿ئۇلارغا (يەنى تەپەككۇر قىلغۇچىلارغا)﴾ يەنى تەپەككۇر قىلىپ ھىدايەت تاپقۇچىلارغا **﴿روشەن سىناق بار نۇرغۇن مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلدۇق﴾** يەنى نۇرغۇن دەلىل - پاكىتلارنى، دەرىجىدىن تاشقىرى كارامەتلەرنى ئاتا قىلدۇق.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە قەسەس 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەئراف 144 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئال ئىمران 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنۡ هِىَ إِلَّا مَوۡتَتُنَا ٱلۡأُولَىٰ وَمَا نَحۡنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأۡتُواْ بِـَٔابَآئِنَآ إِن
كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمۡ خَيۡرٌ أَمۡ قَوۡمُ تُبَّعٖ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ أَهۡلَكۡنَٰهُمۡۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ مُجۡرِمِينَ ﴿٣٧﴾

بۇلار (يەنى قۇرەيش كۇففارلىرى) چوقۇم ئېيتىدۇ: ﴿34﴾. «پەقەت بىرلا قېتىم ئۆلىمىز، قايتا تىرىلمەيمىز، ئەگەر (ئاخىرەت بار دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنى (تىرىلدۈرۈپ) ئەكىلىپ بېقىڭلار» ﴿35 - 36﴾. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) كۈچلۈكمۇ؟ ياكى تۇببە قەۋمىمۇ؟ ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (نۇرغۇن) قەۋملەرنى هالاك قىلدۇق. چۈنكى ئۇلار گۇناھكار ئىدى ﴿37﴾.

قىيامەتنى ئىنكار قىلغۇچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇشرىكلارنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ۋە قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلىقىغا رەددىيە بېرىدۇ. چۈنكى ئۇلار پەقەت مۇشۇ دۇنيادىلا تىرىكچىلىك بار، ئۆلگەندىن كېيىن نە هاياتلىق، نە تىرىلىش، نە قىيامەت دېگەن نەرسە يوق دېيىشتى. ئۇلار تېخى ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىكىنى دەلىل قىلىشىپ، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش هەق بولسا، ﴿**ئەگەر (ئاخىرەت بار دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، بىزنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنى (تىرىلدۈرۈپ) ئەكىلىپ بېقىڭلار**﴾ دېيىشتى. ئۇلارنىڭ بۇ دەلىلى باتىل ۋە بۇزۇق گۇماندىنلا ئىبارەتتۇر. چۈنكى، قايتا تىرىلىش پەقەت قىيامەت كۈنىلا بولىدۇ، قىيامەتتىن بۇرۇن پانى دۇنيادا بولمايدۇ. بەلكى بۇ دۇنيا پۈتۈنلەي ئاخىرلاشقاندىن كېيىن الله تائالا پۈتۈن ئەھلى جاھاننى قايتىدىن يارىتىدۇ، زالىملارنى جەھەننەمگە يېقىلغۇ قىلىدۇ، شۇ كۈندە سىلەر كىشىلەرگە گۇۋاھچى بولىسىلەر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىلەرگە گۇۋاھچى بولىدۇ.

ئاندىن كېيىنكى ئايەتتە الله تائالا ئۇلارغا تەھدىت سېلىپ ۋە قورقىتىپ، الله تائالانىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغان تۇببەنىڭ قەۋمىگە ئوخشاش مۇشرىكلارغا چۈشكەن، هېچ قايتۇرغىلى بولمايدىغان ئازابىدىن ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرىدۇ. تۇببە قەۋمى سەبەلىكلەردۇر، الله تائالا ئۇلارنى هالاك قىلدى. يۇرتلىرىنى خارابىلىققا ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئۇلارنى يۇرت ـ يۇرتلارغا تىرە ـ پىرەن قىلىپ چېچىۋەتتى. بۇ ئەھۋاللار سۈرە سەبەئنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى. ئۇ ئازاب مۇشرىكلارنىڭ قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈنلا يۈز بەرگەن. الله تائالا بۇ ئايەتتە قۇرەيش مۇشرىكلىرىنى تۇببە قەۋمىگە ئوخشاتتى. تۇببە قەۋمى بولسا قەھتان قەبىلىسىدىن كېلىپ چىققان ئەرەبلەر ئىدى. قۇرەيشلەر بولسا ئەدنان قەبىلىسىدىن كېلىپ چىققان ئەرەبلەر ئىدى. ھۇمەير قەبىلىسىمۇ سەبەلىكلەر ئىدى، ئۇلارغا كىم پادىشاھ بولسا ئۇ ''تۇببە'' دەپ ئاتىلاتتى. بۇ خۇددى پارىسلارغا پادىشاھ بولغان كىشىنى كىسرا، رۇملۇقلارغا پادىشاھ بولغان كىشىنى قەيسەر، مىسىرغا پادىشاھ بولغان كاپىرنى پىرئەۋن، هەبەشىستانغا پادىشاھ بولغان كىشىنى نەجاشى دەپ ئاتاپ كەلگەنگە ئوخشايدۇ.

لېكىن تارىخچىلارنىڭ بىردەك قارىشىچە، تۇببەلەردىن بىرى يەمەندىن چىقىپ، يۇرتلارنى كېزىپ تاكى سەمەرقەنتكىچە يېتىپ بارغان، ئۇنىڭ پادىشاھلىقى كۈچىيىپ، هۆكۈمرانلىقى ۋە قوشۇنى زورايغان، مەملىكىتى ۋە يۇرتى كېڭەيگەن، هۆكۈمرانلىقى ئاستىدىكى كىشىلەر ۋە چارۋا ـ ماللار كۆپەيگەن ئىكەن. هېرە[1] دېگەن جاينى شەھەرگە ئايلاندۇرغان پادىشاھ دەل ئەنە شۇ ئىدى. تارىخچىلارنىڭ بىردەك قارىشىچە

[1] هېرە ئىراقنىڭ كۇفە شەھرىدىن تەخمىنەن 5 كىلو مېتىر يىراقلىقتىكى بىر جاي.

www.munber.org

ئۇ مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىن ئۆتكەن، ئۇ ۋاقىت ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋر ئىدى. ئۇ مەدىنىلىكلەر بىلەن ئۇرۇشماقچى بولغان، مەدىنىدىكى ئادەملەر ئۇنى شەھەرگە كىرىشتىن توسقان، كۈندۈزى ئۇنىڭغا قارشى جەڭ قىلغان، قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۇنى مېھمان قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردىن خىجىل بولۇپ ئۇرۇشنى توختاتقان، ئۇنىڭغا يەھۇدىي ئالىملىرىدىن ئىككى ئالىم ھەمراھ بولغان ئىدى. ئۇ ئىككى يەھۇدىي ئالىم ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ ئۇنىڭ بۇ شەھەرگە كىرىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ئۇ ئاخىرى زاماندا كېلىدىغان بىر پەيغەمبەرنىڭ ھىجرەت قىلىپ كېلىدىغان شەھەر ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پادىشاھ مەدىنىدىن قايتىپ كەتكەن، ئۇ ئىككى ئالىمنىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يەمەنگە كەتكەن، ئۇ مەككىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا كەئبىنى ئۆرۈۋەتمەكچى بولغان، ئۇ ئىككى ئالىم ئۇنى ئۇنداق قىلىشتىن توسقان، ئۇنىڭغا بۇ ئۆينىڭ كاتتىلىقىنى، ئۇ الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام سالغان الله تائالانىڭ ئۆيى ئىكەنلىكىنى، ئۇ ئۆينىڭ ئاخىر زاماندا ئەۋەتىلگەن ھېلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى بىلەن كاتتا شان - شەرەپكە ئىگە بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئۇ ئۆينى ھۆرمەتلىگەن، ئۇنى تاۋاپ قىلغان، ئۇنىڭغا يەمەندە توقۇلغان، چىرايلىق كەشتىلەنگەن يۇپۇق ياپقان، ئاندىن ئۇ يەمەنگە قايتىپ كەلگەن. يەمەنلىكلەرنى ئۆزى بىلەن بىللە يەھۇدىي دىنىغا كىرىشكە چاقىرغان، شۇ ۋاقىتتا يەھۇدىي دىنى يەر يۈزىدە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بولۇپ، ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇ دىنغا كىرگەن كىشى ھىدايەت ئۈستىدە بولغان بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن يەمەنلىكلەرنىڭ ھەممىسى پادىشاھ بىلەن ئومۇمىيۈزلۈك يەھۇدىي دىنىغا كىرگەن.

ئابدۇررازاق، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:« تۇببە پەيغەمبەرمۇ ياكى پەيغەمبەر ئەمەسمۇ بۇنى ئۇقمايمەن» ئابدۇررازاق يەنە تەمىم ئىبنى ئابدۇررەھماندىن ئەتا ئىبنى ئەبۇ رەباھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: تۇببەنى تىللىماڭلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققەتەن ئۇنى تىللاشتىن توسقان.

* * * * * * *

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ يَوْمَ ٱلْفَصْلِ مِيقَٰتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى مَوْلًى عَن مَّوْلًى
شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ (يەنى بىكارغا) ياراتقىنىمىز يوق [38]***. ئۇلارنى بىز پەقەت ھەق ياراتتۇق ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ*** [39]***. باتىل بىلەن ھەقنى ئايرىيدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ (ھېسابى ئۈچۈن) تەيىنلەنگەن ۋاقتىتۇر*** [40]***. ئۇ كۈندە دوست دوستقا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، ئۇلار ياردەمگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ*** [41]***. پەقەت الله رەھمەت قىلغان كىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر*** [42].

دۇنيانىڭ ھېكمەت ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئادالىتىدىن، ئۆزىنىڭ بىھۇدە، بىكار ۋە باتىل ئىشتىن پاك ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسماننى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ

www.munber.org

ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكار ياراتمىدۇق، ئۇ (يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!﴾[1] ﴿ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار ياراتتى (يەنى سىلەر بىزنى هايۋاناتلارنى ياراتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ ياراتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟. ھەق - پادىشاھ اللە ئۇستۇندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾[2].

﴿**باتىل بىلەن ھەقنى ئايرىيدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ (ھېسابى ئۈچۈن) تەيىنلەنگەن ۋاقتىتۇر**﴾ ئۇ كۈندە اللە تائالا پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىيدۇ، كاپىرلارنى ئازابلايدۇ، مۆمىنلەرگە ساۋاپ بېرىدۇ. ﴿**ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ (ھېسابى ئۈچۈن) تەيىنلەنگەن ۋاقتىتۇر**﴾ يەنى ئۇ ۋاقىتتا اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئەۋۋەلقىسىدىن تارتىپ تاكى ئاخىرقىسىچە ھەممىسىنى يىغىدۇ.

﴿**ئۇ كۈندە دوست دوستقا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ**﴾ يەنى تۇغقان تۇغقانغا ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿سۈر چېلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ﴾[3] ﴿(ھەر ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن) دوست دوستىدىن كۆرۈپ تۇرۇپ (ھال) سورىمايدۇ﴾[4] يەنى قېرىندىشىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭدىن ھال سورىمايدۇ. ﴿**ئۇلار ياردەمگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ**﴾ يەنى تۇغقان يەنە بىر تۇغقىنىغا ياردەم قىلالمايدۇ، ئۇنىڭغا باشقا بىرسىدىنمۇ ياردەم كەلمەيدۇ.

﴿**پەقەت اللە رەھمەت قىلغان كىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ يەنە شۇ كۈندە ئىنسانلارغا اللە تائالانىڭ رەھمىتىدىن باشقا ھېچ مەنپەئەت يوق. ﴿**اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ يەنى اللە تائالا غالىبتۇر ۋە رەھمىتى ناھايىتى كەڭدۇر.

* * * * * * *

إِنَّ شَجَرَتَ ٱلزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ ٱلۡأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَٱلۡمُهۡلِ يَغۡلِي فِي ٱلۡبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلۡيِ ٱلۡحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَٱعۡتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَآءِ ٱلۡجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّواْ فَوۡقَ رَأۡسِهِۦ مِنۡ عَذَابِ ٱلۡحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقۡ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِۦ تَمۡتَرُونَ ﴿٥٠﴾

زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر﴿43﴾. ئۇ ئېرىتىلگەن مىستەك (قىزىق)دۇر، ئۇ قورساقلاردا قايناقسۇدەك قاينايدۇ﴿45﴾. (دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) «ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا قايناقسۇ قۇيۇپ ئازابلاڭلار» دېيىلىدۇ﴿47﴾. (ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ﴿49﴾. بۇ (ئازاب) ھەقىقەتەن (ھايات ۋاقتىڭلاردا) سىلەر شەكلەنگەن نەرسىدۇر» دېيىلىدۇ﴿50﴾.

[1] سۈرە ساد 27 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇئمىنۇن 115 — 116 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە مۇئمىنۇن 101 - ئايەت.
[4] سۈرە مەئارىج 10 — 11 - ئايەتلەر.

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى ھالى ۋە ئۇلارنىڭ ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىگە ئۇچرىشىشنى ئىنكار قىلغان كاپىرلارنى قانداق ئازابلايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ**﴾ يەنى سۆز ھەرىكىتىدە گۇناھ ئىشلىگەن كاپىرلارنىڭ ﴿**تامىقىدۇر**﴾ بىر قانچە كىشىلەر: ئۇ گۇناھكار ئەبۇ جەھىلدىن ئىبارەتتۇر، دېدى. ئۇنىڭ بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمىگە كىرىدىغانلىقىغا ھېچ قانداق شەك يوق، لېكىن بۇ ئايەت ئۇنىڭغىلا خاس بولماستىن، بەلكى قىلمىشى ئەبۇ جەھىلگە ئوخشىغان ھەر قانداق كاپىرغا ئومۇمىيدۇر. مۇجاھىد: ئەگەر ئۇ دەرەخنىڭ سۈيىدىن زېمىنغا بىر تامچە تېمىپ كەتسە، ئەھلى زېمىننىڭ يېمەك - ئىچمىكىنى ئەلۋەتتە يېگۈسىز قىلىپ بۇزۇۋەتكەن بولاتتى، دېدى.

﴿**ئۇ ئېرىتىلگەن مىستەك (قىزىق) دۇر، ئۇ**﴾ ھارارىتىنىڭ قىززىقلىقىدىن ﴿**قورساقلاردا قايناقسۇدەك قايناپدۇ (دوزاختا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) «ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا قايناقسۇ قۇيۇپ ئازابلاڭلار» دېيىلىدۇ**﴾ اللّٰه تائالا زابانىيلارغا (يەنى دوزاختا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە): ﴿**ئۇنى تۇتۇڭلار!**﴾ دېسە، ئۇنى تۇتقىلى ئۇلاردىن 70 مىڭ زەبانىي يۈگۈرۈشۈپ كېلىدۇ، دېگەن رىۋايەت بايان قىلىنغان.

﴿**ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار**﴾ بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ قۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ - باغرى ۋە تېرىلىرى ئېرىتىلىدۇ﴾[1] ئۇ مۇنداق بولىدۇ: پەرىشتىلەر كېلىپ ئۇنى تۆمۈر توقماق بىلەن ئۇرىدۇ. توقماق ئۇنىڭ ئارقا مېڭىسىدىن تۆشۈك ئاچىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ بېشى ئۈستىدىن يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ قويۇلىدۇ. سۇ ئۇنىڭ بەدىنىگە ئېقىپ كىرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قارنىدىكى ئۈچەيلەرنى ئېرىتىپ شورپىغا ئايلاندۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىككى ئوشۇقىدىن چىقىرىدۇ. اللّٰه تائالا بىزنى ئۇ ئازابتىن ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن!

﴿**(ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ**﴾ يەنى زەبانىيلەرگە: مەسخىرە قىلىش ۋە مالامەت قىلىش يۈزىسىدىن گۇناھكارغا ئۇ سۆزنى قىلىڭلار، دېيىلىدۇ. زەھھاك، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنى: سەن ئىززەتلىكمۇ، ئۇلۇغ زاتمۇ ئەمەسسەن، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

﴿**بۇ (ئازاب) ھەقىقەتەن (ھايات ۋاقتىڭلاردا) سىلەر شەكلەنگەن نەرسىدۇر» دېيىلىدۇ**﴾ بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ. (ئۇلارغا) «مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر» (دېيىلىدۇ). (ئۇلارغا) « (كۆزلىرىڭلار بىلەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان بۇ ئازاب) سېھىرمۇ؟ ياكى سىلەر كۆرمەيۋاتامسىلەر دېيىلىدۇ﴾[2].

* * * * * * *

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِى جَنَّـٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ
مُّتَقَـٰبِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَـٰهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَـٰكِهَةٍ ءَامِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا

---

(1) سۈرە ھەج 19 — 20 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە تۇر 13 — 15 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

يَذُوقُونَ فِيهَا ٱلْمَوْتَ إِلَّا ٱلْمَوْتَةَ ٱلْأُولَىٰ ۖ وَوَقَىٰهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ
هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَٰهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَٱرْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

تەقۋادارلار ھەقىقەتەن بىخەتەر جايدا بولىدۇ[51] باغلاردا، بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ[52]. ئۇلار قىلىن، يۇپقا يىپەك كىيىملەرنى كىيىپ بىر ـ بىرىگە قاراپ ئولتۇرۇشىدۇ[53]. (ئۇلارنى تۇرلۇك ھۇرمەتلەر بىلەن) مۇشۇنداق ئىكرام قىلىدۇق، شەھلا كۆزلۈك ھۇرلەرنى ئۇلارغا جۇپ قىلىمىز[54]. ئۇلار جەننەتتە (مەيدە ئېغىرلىشىش ۋە كېسەللىكلەردىن) ئەمىن بولغان ھالدا (خىزمەتچىلەردىن) ھەممە مېۋىلەرنى (كەلتۈرۈشنى) تەلەپ قىلىدۇ[55]. ئۇلار ئىلگىرىكى (يەنى دۇنيادىكى) ئۆلۈمدىن باشقا (جەننەتتە) ھېچقانداق ئۆلۈمنى تېتىمايدۇ، اللە ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلايدۇ[56]. (بۇ) پەرۋەردىگارىڭنىڭ مەرھەمىتىدىندۇر، بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر[57]. ئۇلارنىڭ ۋەز ـ نەسىھەت ئېلىشى ئۈچۈن قۇرئاننى سېنىڭ تىلىڭ بىلەن ئاسانلاشتۇرۇپ بەردۇق[58]. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابنى) كۈتكىن، شۈبھىسىزكى، ئۇلار (سېنىڭ ھالاك بولۇشۇڭنى) كۈتكۈچىدۇر[59].

تەقۋادارلارنىڭ جەننەتتىكى ئەھۋالى ۋە ئۇلار بەھرىمەن بولىدىغان نازۇ ـ نېمەتلەر توغرىسىدا

اللە تائالا بەتبەخت بەندىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئۇلاپلا بەختلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: دۇنيادىكى چاغلىرىدا اللە تائالاغا تەقۋادارلىق قىلغان ﴿تەقۋادارلار﴾ ئاخىرەتتە ﴿ھەقىقەتەن بىخەتەر جايدا﴾ يەنى جەننەتتە ﴿بولىدۇ﴾. جەننەتتە ئۇلار ئۆلۈمدىن، جەننەتتىن چىقىپ كېتىشتىن، ھەر قانداق قايغۇ ـ ھەسرەتتىن، قورقۇنچتىن ، جاپا ـ مۇشەققەتتىن، شەيتاننىڭ ھىيلە ـ مىكرىدىن ۋە باشقا مۇشكۈلچىلىكلەردىن، مۇسىبەتلەردىن خاتىرجەم ھالدا تۇرىدۇ.

﴿باغلاردا، بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ﴾ بۇ ئەنە شۇ تامىقى زەققۇم دەرىخى بولغان، ئىچىدىغىنى يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ بولغان كاپىرلارنىڭ ئەكسىچە مۆمىنلەرگە بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر. ﴿ئۇلار قىلىن، يۇپقا يىپەك كىيىملەرنى كىيىپ﴾ يەنى ئىچ كىيىمگە ئوخشىغان يىپەك كىيىملەرنى، قىلىن يىپەكتىن توقۇلغان چىرايلىق، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان يىپەك تونلارنى كىيىپ تەختلەر ئۈستىدە ﴿ بىر ـ بىرىگە قاراپ ئولتۇرۇشىدۇ﴾ يەنى ئۇلاردىن ھېچ ئادەم باشقا بىرىگە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرۇپ قالمايدۇ.

﴿(ئۇلارنى تۇرلۇك ھۇرمەتلەر بىلەن) مۇشۇنداق ئىكرام قىلدۇق، شەھلا كۆزلۈك ھۇرلەرنى ئۇلارغا جۇپ قىلىمىز﴾ يەنى بۇ مۇكاپات بىلەن بىرگە ئۇلارغا چىرايلىق خوتۇنلارنى ﴿ئەرلىرىدىن ئىلگىرى ئۇلارغا ھېچ ئىنسان ۋەجىن يېقىنچىلىق قىلمىغان﴾[1] شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنى جۇپ قىلىپ بېرىمىز. ﴿گويا ئۇلار (سۈزۈكلۈكتە) ياقۇتتۇر، (ئاقلىقتا) مەرۋايىتتۇر﴾[2] ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾[3]

﴿ئۇلار جەننەتتە﴾ تۇگەپ قېلىشىدىن، بېرىلمەي قېلىشىدىن ﴿ئەمىن بولغان ھالدا (خىزمەتچىلەردىن) ھەممە مېۋىلەرنى (كەلتۈرۈشنى) تەلەپ قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار تۇرلۇك مېۋىلەردىن قانچىلىك تەلەپ قىلسا، ئۇلار تەلەپ قىلغان مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارغا ھازىر قىلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە رەھمان 74 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رەھمان 58 ـ ئايەت.
[3] سۈرە رەھمان 60 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلار ئىلگىرىكى (يەنى دۇنيادىكى) ئۆلۈمدىن باشقا (جەننەتتە) ھېچقانداق ئۆلۈمنى تېتىمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار جەننەتتە ئۆلۈمنى مەڭگۈ تېتىمايدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:« ئۆلۈم يۇڭغا ئاق كىرىپ قالغان قارا قوشقار سۈرىتىگە كىرگۈزۈلىدۇ، ئاندىن ئۇ جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ئارىسىدا توختىتىلىپ بوغۇزلىنىدۇ، ئاندىن ئى ئەھلى جەننەت! مەڭگۈ ھايات قېلىڭلار، ئۆلۈش يوقتۇر، ئى ئەھلى دوزاخ! مەڭگۈ ھايات قېلىڭلار، ئۆلۈش يوقتۇر، دېيىلىدۇ ». ئابدۇررازاق، ئەبۇ سەئىد ۋە ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:« ئەھلى جەننەتكە: سىلەر ھەقىقەتەن داۋاملىق ساغلام بولىسىلەر، ھەرگىز كېسەل بولۇپ قالمايسىلەر. سىلەر ھەقىقەتەن مەڭگۈ ياشايسىلەر. ھەرگىز ئۆلمەيسىلەر، سىلەر ھەقىقەتەن مەڭگۈ نازۇ ـ نېمەتتىن بەھرىمەن بولىسىلەر. ھەرگىز جاپا چەكمەيسىلەر، سىلەر ھەقىقەتەن ياشلىق ھالىتىڭلاردا تۇرىسىلەر، ھەرگىز قېرىمايسىلەر، دېيىلىدۇ » ئۇ ھەدىسنى مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « كىم اللە تائالاغا تەقۋادارلىق قىلسا، جەننەتكە كىرىدۇ، جەننەتتە تۈرلۈك نازۇ ـ نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ، جاپا چەكمەيدۇ، جەننەتتە مەڭگۈ ياشايدۇ، ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، كىيىملىرى چىرىمەيدۇ، ياشلىق باھارى كەتمەيدۇ ».

﴿اللە ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلايدۇ﴾ يەنى اللە تائالا ئۇلارغا مەڭگۈلۈك، كاتتا نېمەتنى ئىنئام قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنى دوزاخنىڭ قەئرىدىكى قاتتىق ئازابتىن ساقلايدۇ، ئۇنىڭدىن سالامەت قىلىدۇ، قۇتقۇزىدۇ ۋە يىراق قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ تەلىۋىنى قاندۇرىدۇ، دەھشەتلىك قورقۇنچتىن ساقلايدۇ.

شۇڭا غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿بۇ پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەرھەمىتىدۇر، بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر﴾** يەنى بۇ پەقەت اللە تائالانىڭ ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتى ۋە ياخشىلىقىدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:« ياخشى ئىشلارنى قىلىڭلار، توغرا يولغا مېڭىڭلار، توغرا سۆزلەڭلار ۋە ئوتتۇرا ھال يول تۇتۇڭلار. بىلىڭلاركى، بىرەر ئادەم ئۆز ئەمەلى بىلەن ھەرگىز جەننەتكە كىرەلمەيدۇ » بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەنمۇ ئۆز ئەمەلىڭ بىلەن جەننەتكە كىرەلمەمسەن؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « مەنمۇ كىرەلمەيمەن، پەقەت اللە تائالا مېنى ئۆز رەھمىتى ۋە پەزلى بىلەنلا جەننەتكە كىرگۈزىدۇ » دەپ جاۋاب بەرمىگەن.

﴿ئۇلارنىڭ ۋەز ـ نەسىھەت ئېلىشى﴾ يەنى چۈشىنىشى ۋە بىلىشى ئۈچۈن، بىز نازىل قىلغان بۇ **﴿قۇرئاننى﴾** ئەڭ پاھاسەتلىك، ئەڭ ئوچۇق، ئەڭ يېقىملىق، ئەڭ يۈكسەك بولغان **﴿سېنىڭ تىلىڭ بىلەن ئاسانلاشتۇرۇپ بەردۇق﴾** يەنى قۇرئاننى چۈشىنىشكە ۋە بىلىشكە قولاي، ئوچۇق، روشەن قىلىپ بايان قىلدۇق.

قۇرئان مانا مۇشۇنداق ئوچۇق ۋە روشەن بايان قىلىنغاندىن كېيىن ئىنسانلاردىن بىر تۈركۈمى قۇرئانغا كاپىر بولغانلىقى، ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلغانلىقى ۋە بويۇنتاۋلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تەسەللى بېرىپ، ئۇنىڭ نۇسرەت قازىنىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىپ، ئۇنى ئىنكار قىلغانلارنى ھالاك قىلىدىغانلىقى بىلەن قورقۇتۇپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابنى) كۈتكىن، شۈبھىسىزكى، ئۇلار (سېنىڭ ھالاك بولۇشۇڭنى) كۈتكۈچىدۇر﴾** يەنى ئۇلار كەلگۈسىدە نۇسرەت ۋە غەلىبىنىڭ، كەلىمە تەييىبەنىڭ ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىشىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە

www.munber.org

كىمگە مەنسۇپ بولىدىغانلىقىنى بىلىپ قالىدۇ. ئى مۇھەممەد! بۇ غەلىبە ۋە ئۈستۈنلۈك چوقۇم ساڭا، سېنىڭ پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىڭغا ۋە سىلەرگە ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مەنسۇپتۇر. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، اللە ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[1] ﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبەرلىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز. ئۇ كۈندە كاپىرلارنىڭ ئۆزرىلىرى پايدا بەرمەيدۇ، ئۇلار لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ﴾[2].

شۇنىڭ بىلەن سۈرە دۇخاننىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە اللە تائالاغا مەنسۇپتۇر. اللە تائالادىن مۇۋەپپىقىيەت بېرىشىنى ۋە خاتالىقتىن ساقلاشنى تىلەيمىز.

---

[1] سۈرە مۇجادىلە 21 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە غافىر 51 - 52 - ئايەتلەر.